

ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ, ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ, МЕТРОЛОГІЇ І СЕРТИФІКАЦІЇ

Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних з підставами адміністративної відповідальності в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації. Здійснено аналіз наукових праць і довідкової літератури щодо визначення поняття «підстави адміністративної відповідальності». Звертається особлива увага на підстави адміністративної відповідальності в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації. Обґрунтовується авторська позиція щодо визначення поняття «адміністративне правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації».

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, стандартизація, якість продукції, метрологія і сертифікація.

**Зільник Наталія
Михайлівна,**

*асистент кафедри
цивільного права
та процесу
Навчально-наукового
інституту права
та психології
Національного
університету
«Львівська
політехніка»*

Найгострішим питанням в Україні залишається проблема якості продукції, виконання робіт, надання послуг, стандартизації, метрології та сертифікації, оскільки досягнення успіхів соціально-економічного характеру можливе лише завдяки реалізації державної політики з належного забезпечення потреб населення. Система вітчизняного та міжнародного законодавства повною мірою забезпечує регулювання відносин у сфері стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації. Проте недостатній рівень фахової підготовки спеціалістів, а також відсутність бажання дотримуватися встановлених правил, норм і стандартів призводить до правопорушень у цій сфері, які негативно впливають на якість продукції та її конкурентоспроможність.

Усе це зумовлює теоретичну і практичну необхідність комплексного дослідження підстав адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації.

Вагомий внесок у розробку проблем адміністративної відповідальності зробили такі відомі адміністративісти, як Б. Авер'янов, А. Агапов, В. Анджієвський,

Д. Астахов, Д. Бахрах, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Зуй, Л. Коваль, В. Колпаков, А. Комзюк, М. Костенников, Д. Лук'янець, О. Остапенко, Б. Россинский, Л. Сопільник, І. Тимченко, Х. Ярмакі та інші. Праці цих науковців створюють методологічні передумови для всебічного дослідження підстав адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації. Проте варто зазначити, що монографічні праці та спеціальні дисертаційні дослідження підстав адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації в Україні наразі відсутні.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства і наукових праць з'ясувати підстави адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації.

За вчинення адміністративних правопорушень у сфері стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції в більшості випадків передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративна відповідальність – вид юридичної відповідальності у вигляді специфічної форми реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженими органами державної влади або їх посадовими особами адміністративного стягнення, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення і законами України [1, с. 12].

Усебічний розгляд проблематики адміністративної відповідальності неможливий без визначення її підстав як «...головного чинника об'єктивізації адміністративної відповідальності» [2, с. 115] та «необхідної умови прикладного застосування адміністративних санкцій» [3, с. 24].

Слід зауважити, що визначення підстав адміністративної відповідальності є однією з основних матеріально-адміністративних гарантій законності притягнення громадян України до адміністративної відповідальності [4, с. 38].

Будучи «відправною точкою» правозастосовного процесу, підстави відповідальності відіграють провідну роль в об'єктивізації адміністративно-деліктних відносин. Їх наявність активує адміністративно-деліктну норму, приводить у дію механізм її застосування [5, с. 123].

Поняття змісту підстав адміністративної відповідальності базується на конкретних принципах, положеннях, сутність яких сприяє розумінню основного явища або дії [6, с. 98].

Як зазначає Д. Лук'янець, якщо розглядати адміністративну відповідальність як специфічні правовідносини, не можна обійти увагою підстави виникнення цих правовідносин, але насамперед слід уявити, що розуміється під поняттям «підстава адміністративної відповідальності» [7, с. 52].

Наявність необхідних умов, які є причиною існування певного явища і слугують поясненнями для нього, прийнято називати підставами [8, с. 266].

З погляду етимології, термін підстава означає причину, достатній

привід, який виправдовує що-небудь. В юридичному розумінні цей термін означає правовий наслідок вчинення проступку, покладання на особу обов'язку відповідати за порушення правової заборони перед державою і понести всі передбачені за це законом санкції [9, с. 81].

В. Колпаков вважає, що адміністративна відповідальність має конституційне підґрунтя, пояснюючи цю тезу змістом ст. 92 Конституції України, яка визнає протиправні діяння адміністративними [10, с. 7].

Доцільно відзначити, що в теорії адміністративного права відсутня єдина думка щодо проблеми підстав адміністративної відповідальності. Одна частина фахівців під підставами правової відповідальності розуміє наявність у діях особи складу правопорушення, інша частина підставами вважає об'єктивно протиправне діяння, вчинення адміністративного проступку – суспільно небезпечної, протиправної, винної дії або бездіяльності, що порушує адміністративний закон [11, с. 160].

Так, авторський колектив книги «Виконавча влада і адміністративні правопорушення» за загальною редакцією професора В. Авер'янова схиляється до того, що основною підставою адміністративної відповідальності фізичних осіб, за чинним законодавством України, визнається вчинення адміністративного правопорушення, що передбачене особливою частиною КУпАП [12, с. 530].

Г. Забарний, Р. Калюжний та В. Шкарупа також вважають єдиною підставою адміністративної відповідальності адміністративне право-

порушення [13, с. 103]. Аналогічної точки зору дотримуються С. Стеценко, С. Ворушило й Т. Кашаніна [14, с. 125; 15, с. 211; 16, с. 99].

Інша група вчених – авторів підручника «Адміністративне право» – дещо розширює зміст фактичних підстав адміністративної відповідальності, відносячи до них, крім адміністративного правопорушення, його поняття, ознаки та склад, які закріплені в КУпАП [17, с. 216].

У той же час, на думку Н. Сердюк, підставою адміністративної відповідальності може бути тільки процесуальний документ (постанова) про накладення адміністративного стягнення [18, с. 81].

С. Алфьоров акцентує увагу на тому, що підставою адміністративної відповідальності потрібно розуміти умови, за наявності яких можливе притягнення особи до адміністративної відповідальності [11, с. 162].

З точки зору С. Гончарука, підставами для відповідальності за адміністративні проступки є: а) чинне законодавство про адміністративні правопорушення, передусім КУпАП (юридична підстава); б) факт вчинення особою адміністративного правопорушення (фактична підстава) [19, с. 97, 108]. У свою чергу С. Щербина вважає, що фактичною підставою адміністративної відповідальності слугує конкретне правопорушення, а юридичною – його юридичний склад [20, с. 96]. Російські правники О. Зар'яєв та О. Малков, навпаки, вважають факт вчинення делікту юридичною підставою адміністративної відповідальності [21, с. 215].

3. Гладун розрізняє фактичну та процесуальну підстави адміністративної відповідальності. Причому під першою пропонується розуміти наявність у діянні особи складу адміністративного проступку, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення, а під другою – рішення про притягнення особи до адміністративної відповідальності [22, с. 123].

Проте загально визнаною в науці адміністративного права є думка про те, що підставами адміністративної відповідальності визначають, як правило, адміністративне правопорушення (проступок), і, як виняток, підставами можуть слугувати інші протиправні діяння (наприклад, діяння, що містить ознаки складу злочину, який не становить значної суспільної небезпеки) [9, с. 81–82].

В одному з популярних підручників адміністративного права виділено три види підстав адміністративної відповідальності: фактичну (вчинення правопорушення), юридичну (наявність в діях особи ознак складу адміністративного проступку) та процесуальну (наявність процесуальних норм, які забезпечують притягнення винної особи до адміністративної відповідальності) [23, с. 135, 136]. Утім міркування авторів підручника важко визнати цілком послідовними. Поряд із наведеною класифікацією вони згадують ще й про нормативні підстави відповідальності (норми КУпАП та інших актів законодавства про адміністративну відповідальність), а під фактичною підставою надалі розуміють «склад адміністративного проступку» [23, с. 137] і навіть «злочини,

що не представляють великої суспільної небезпеки» [23, с. 140].

Варто зазначити, що схожу класифікацію пропонує В. Докучаєва, проте, на відміну від інших авторів, як процесуальну підставу адміністративної відповідальності вона розглядає процедуру накладення адміністративного стягнення, тобто адміністративно-деліктне провадження в цілому [24, с. 46]. Поділяючи цю точку зору, П. Макушев та О. Ткаченко доводять, що процесуальною підставою адміністративної відповідальності є акт компетентного органу про накладення адміністративного стягнення [25, с. 93; 26, с. 449]. У свою чергу Є. Додіна вважає фактичною підставою адміністративної відповідальності «...не тільки адміністративне правопорушення (проступок), але й порушення норм інших галузей права, у випадках, прямо передбачених чинним законодавством» [27, с. 35].

На думку В. Колпакова, реальна юридична відповідальність настає за наявності трьох підстав: нормативної, складовою частиною якої є норма, що закріплює склад делікту; фактичної (правопорушення); процесуальної (правозастосовний, юрисдикційний акт) [28, с. 292, 293].

Ще один прибічник «триединої» концепції підстав адміністративної відповідальності М. Ковалів поряд із фактичною (вчинення проступку) та процесуальною (постанова про накладення стягнення) підставами виділив так звану «об'єктивну» підставу. На його думку, такою є «наявність відповідної матеріальної норми, що забороняє здійснення такого діяння

й установлює міру адміністративного стягнення...» [29, с. 152, 153].

Аналіз ознак адміністративної відповідальності дозволяє виділити три її підстави:

- нормативну, тобто систему норм, які її регулюють;
- фактичну, тобто діяння конкретного суб'єкта, що порушують правові приписи, які охороняються адміністративними санкціями (адміністративне правопорушення);
- процесуальну, тобто акт компетентного суб'єкта про накладення конкретного стягнення за конкретне адміністративне правопорушення [30, с. 281].

Слід зауважити, що перші дві підстави адміністративної відповідальності зумовлюють її соціальну важливість. Для настання відповідальності необхідна наявність усіх трьох підстав і саме в такій послідовності [24, с. 46]. Насамперед повинна бути норма, що встановлює обов'язок і санкцію за його невиконання. Потім може виникнути фактична підстава – протиправне діяння. Відповідно лише за наявності норми і діяння, що її порушує, уповноважений суб'єкт у встановленому законом порядку вправі призначити той чи інший вид адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення [30, с. 281].

З вищевикладеного випливає, що для настання адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції необхідна наявність трьох підстав – нормативної, фактичної та процесуальної.

Нормативною підставою адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції є система адміністративно-правових норм, за допомогою яких закріплені:

- склад адміністративного правопорушення в галузі стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції;
- види і розміри адміністративних стягнень та принципи їх накладення;
- коло суб'єктів (органів та посадових осіб), що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення у сфері стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції і приймати щодо них відповідні рішення;
- процедура притягнення до адміністративної відповідальності та її процесуальне оформлення [6, с. 100].

Основними нормативними актами, які закріплюють вищезазначені адміністративні норми в галузі стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст.ст. 167–172-1), закони України «Про стандартизацію», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про захист прав споживачів», «Про підтвердження відповідності» та декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію».

Відповідно фактичною підставою адміністративної відповідальності в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації, що дозволяє притягнути певну особу, є вчинення адміністративного правопорушення у цій галузі.

Частина 1 ст. 9 КУпАП визначає, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [31, с. 18].

Зміст ст. 9 КУпАП дає можливість визначити протиправні дії порушників у сфері стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції, а також їх умисний характер, спрямований на отримання суспільно небезпечного та шкідливого результату, за настання якого передбачено адміністративну відповідальність [6, с. 99].

З вищенаведеного випливає, що під адміністративним правопорушенням у галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації слід розуміти суспільно небезпечне і шкідливе, протиправне, винне діяння у сфері стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації, за настання якого законом передбачено адміністративну відповідальність.

З'ясовуючи фактичні підстави адміністративного правопорушення у сфері стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції, варто зауважити, що не потрібно ототожнювати їх з поняттям юридичного складу адміністративного правопорушення. Це пояснюється тим, що адміністративні правопорушення, які вчиняються правопорушниками в цій сфері, можна вважати явищами реальної дійсності, а юридичний склад адміністративного правопорушення є результатом логічної побудови від-

повідної конструкції, елементи якої сприяють визначенню діянь як протиправних і призначення за них покарання [6, с. 100].

Процесуальною підставою адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції є постановою про накладення адміністративного покарання від імені держави органом (посадовою особою), уповноваженою здійснювати розгляд справ про адміністративні правопорушення і приймати щодо них рішення.

Винесенням постанови у справі про адміністративне правопорушення завершується діяльність органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи у сфері стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації, а також притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності [6, с. 111].

Узагальнюючи проведене нами дослідження підстав адміністративної відповідальності в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації, можна зазначити таке:

- для настання адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції необхідна наявність трьох підстав – нормативної, фактичної та процесуальної;

- під адміністративним правопорушенням у галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації слід розуміти суспільно небезпечне і шкідливе, протиправне, винне діяння у сфері стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації,

за настання якого законом передбачено адміністративну відповідальність;

- подальші наукові дослідження цих проблем зумовлені тим, що наявність цілісної картини адміністративної відповідальності в галузі стандартизації, сертифікації, метрології та якості продукції дозволяє врегулювати всю сферу відносин як матеріальних, так і процесуальних, які виникають у зв'язку з учиненням адміністративного правопорушення у цій галузі, запобігаючи таким чином прогалинам в їх регулюванні.

Список використаних джерел:

1. Сучасна правова енциклопедія / [О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко та ін.]; за заг. ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.
2. Возиянов А. А. Понятие и основания административной ответственности / А. А. Возиянов // Человек и право. – 2010. – № 12. – С. 111–119.
3. Стадниченко Р. В. К вопросу об основаниях административной ответственности / Р. В. Стадниченко // Вестник Омск. ун-та. Серия Право. – 2005. – № 2. – С. 19–27.
4. Єрмоленко О. С. Стаття 163-3 КУпАП: підстави настання відповідальності / О. С. Єрмоленко // Фінансове право. – 2011. – № 2 (16). – С. 38–41.
5. Гуржій А. В. Теоретико-правові засади визначення підстав адміністративної відповідальності / А. В. Гуржій // Науковий вісник Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ. – 2011. – № 3. – С. 122–132.
6. Сопільник Л. І. Стандартизація, якість продукції, метрологія, сертифікація в системі адміністративного права : навч. посіб. / Л. І. Сопільник, О. І. Остапенко. – Л.: Львів. ун-т бізнесу та права, 2011. – 124 с.
7. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку : монографія / Д. М. Лук'янець. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 220 с.
8. Философский словарь / [под. ред. И. Т. Фролова]. 4-те изд. – М.: Политиздач, 1981. – 445 с.
9. Адміністративне право України : навч. посіб. / за заг. ред. Т. О. Коломоець, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.
10. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.
11. Адміністративне право. Заг. частина : навч. посіб. / [С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін]. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
12. Виконавча влада і адміністративні правопорушення / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2002. – 667 с.
13. Адміністративне право України : навч. посіб. / [Р. А. Калюжний, Г. Г. Забарний, В. К. Шкарлупа]. – К.: Вид. ПАЛІВОДА А. В., 2003. – 212 с.
14. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. / С. Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.
15. Кашанина Т. В. Основы российского права / Т. В. Кашанина, А. В. Кашанин. – М.: Изд-во «Приор», 2000. – 400 с.
16. Ворушило С. В. Шляхи оптимізації адміністративної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря / С. В. Ворушило // Вісник Запоріз. юрид. ін-ту ДДУВС. – 2009. – № 4. – С. 97–106.
17. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. – О.: Вид-во «Юридична література», 2003. – 896 с.
18. Сердюк Н. В. Теоретические проблемы административной ответственности / Н. В. Сердюк // Вестник Перм. ун-та. Юрид. науки. – 2005. – № 5. – С. 77–83.

19. Гончарук С. Т. Адміністративне право України : навч. посіб. / С. Т. Гончарук. – К., 2000. – 240 с.
20. Щербина Є. М. Класифікація складів адміністративних правопорушень правил благоустрою територій населених пунктів // Право і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 96–100.
21. Ювенальное право / [А. А. Анисимов, С. А. Буданов, В. Ф. Воробьев]; под общ. ред. А. В. Заряева, В. Д. Малкова. – М., 2005. – 320 с.
22. Гладун З. С. Адміністративне право України : навч. посіб. / З. С. Гладун. – Тернопіль, 2004. – 579 с.
23. Адміністративне право України : підручник / [Т. О. Коломоець, С. В. Ващенко, В. Г. Поліщук]; за заг. ред. Коломоець Т. О. – К.: Істина, 2008. – 216 с.
24. Докучасва В. Ю. Фактичні підстави для притягнення до адміністративної відповідальності в сфері охорони історичних та культурних цінностей. / В. Ю. Докучасва. – Право і Безпека. Науковий журнал. – 2009. – № 5(32). – С. 45–48.
25. Макушев П. В. Адміністративна відповідальність як правовий інститут / Макушев П. В. // Науковий вісник Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2008. – № 2. – С. 447–452.
26. Ткаченко О. Г. Загальна характеристика та особливості адміністративної відповідальності за передачу заборонених предметів в установи виконання покарань / О. Г.Ткаченко // Форум права. – 2009. – № 4. – С. 89–97.
27. Додіна Є. Є. Митні правопорушення в системі адміністративних деліктів / Є. Є. Додіна // Митна справа. – 2010. – № 2. – С. 31–38.
28. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. – К., 1999. – 736 с.
29. Ковалів М. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері пасажирських перевезень на залізничному транспорті / М. В. Ковалів // Наук. вісник Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 3. – С. 151–158.
30. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник для вузов / Д. Н. Бахрах. – М.: Издательство Бек, 1999. – 368 с.
31. Кодекс України про адміністративні правопорушення: наук.-практ. коментар / [Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін.]; 2-ге вид. – К.: Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 655 с.

Зильник Н. М. Основания административной ответственности в области стандартизации, качества продукции, метрологии и сертификации.

Статья посвящена освещению вопросов, связанных с основаниями административной ответственности в области стандартизации, качества продукции, метрологии и сертификации. Осуществлен анализ научных трудов и справочной литературы по определению понятия «основания административной ответственности». Обращается особое внимание на основания административной ответственности в области стандартизации, качества продукции, метрологии и сертификации. Обосновывается авторская позиция относительно определения понятия «административное правонарушение в области стандартизации, качества продукции, метрологии и сертификации».

Ключевые слова: административная ответственность, административное правонарушение, стандартизация, качество продукции, метрология и сертификация.

Zilnyk N. M. Grounds for administrative responsibility in the field of standardization, product quality, metrology and certification.

The article is dedicated to the issues related to the grounds of the administrative responsibility in the field of standardization, product quality, metrology and certification. The analysis of the scientific works and reference books on the definition of the grounds for the administrative responsibility has been realized. We have paid special attention to the grounds of administrative responsibility in the field of standardization, product quality, metrology and certification. It has been justified the author's position on the definition of concept of the administrative violations in the field of standardization, product quality, metrology and certification.

Key words: administrative responsibility, administrative violation, standardization, product quality, metrology and certification.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014